

С.Л. Брайченко
СЛОВ'ЯНСЬКІ АВТОХТОННІ ЖІНОЧІ ІМЕНА
ТА АНТРОПОНІМІЧНА МОДА НАПРИКІНЦІ
ДРУГОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ

Нині українська антропоніміка переживає період бурхливого розвитку і є одним із динамічних напрямків ономастики. Л.О. Белей справедливо визнає сучасну антропоніміку як "чітко структуровану галузь ономастичних студій з добре апробованим цілим комплексом методів дослідження, що дозволяє виявляти закономірності становлення та функціонування відповідних онімічних систем" [1:3]. Однак не всі антропонімічні класи опрацьовані повно і рівномірно: вимагає глибшого і всебічного вивчення і найдавніший антропонімічний клас - власне ім'я людини.

Українські імена досліджувалися переважно в історичному плані (Р. Керста, М. Сенів, М. Демчук та ін.) або ж проводився лінгвістичний аналіз сучасних іменних систем окремих регіонів (П. Чучка, Л. Кракалія, Т. Братушенко та ін.). У працях названих та багатьох інших антропонімістів активно і плідно вивчаються різні категорії власних імен. На неабияку увагу заслуговують і слов'янські автохтонні найменування, адже виявлення і аналіз цього виду антропонімів "становить значний інтерес як збережена ... функціонально жива антропонімійна спадщина глибокої давнини" [2:35].

Для позначення даної іменної категорії в українській антропонімічній літературі вживаються різні терміни: нехристиянське ім'я, некалендарне ім'я, нехрещене ім'я, нецерковно-календарне ім'я, неканонічне ім'я, давньоруське ім'я, дохристиянське ім'я, неофіційне ім'я, поганське ім'я, народне ім'я. Проте найбільш вдалими видається уживаний М.Л. Худашем термін автохтонне ім'я із поясненням: "Особове власне іменування, яке має джерельну основу в лексичних фондах рідної мови і присвоюється новонародженій дитині у традиційно-побутовій обстановці" [9:96].

Вивченню такого типу імен присвячено низку праць як видатних

давніх мовознавців - Є.Болховітінова, А. Балова, Г. Гінкена, О. Соболевського, М. Тупикова, так і сучасних дослідників - Л. Гумецької, М. Худаша, П. Чучки, І. Сухомлина, О. Неділька, Р. Керсти, М. Демчук, Л. Белея та ін. У цих дослідженнях розглядаються імена, які людина офіційно одержує при народженні. Ми ж спробували проаналізувати сучасні суспільні погляди на імена, вивчаючи не реальний ім'явжиток, а антропонімічні уподобання.

Спираючись на результати вивчення 5000 анкет, зібраних студентами філологічного факультету ОДУ ім. І.І. Мечникова під час проведення у 1993-1996 рр. соціолінгвістичної практики, ми з'ясували, кому (за віком інформантів) які імена подобаються. В залежності від року народження реципієнтів, було виділено шість вікових зрізів: I - 20-ті рр., II 30; III - 40; IV - 50; V - 60; VI - 70-ті рр. Аналіз частотності імен дозволив виділити розряди антропонімів з урахуванням ступеня їх суспільної оцінки.

Встановлено, що українцям різного віку подобаються 660 жіночих імен, включаючи й варіативні форми, що у сукупності було названо 49055 разів.

Серед численного й розмаїтого контингенту жіночих імен, що пропонують сучасники, знайшли прихильність і деякі слов'янські автохтонні найменування. У наших матеріалах таких антропонімів зафіксовано порівняно небагато - 47 (із них 29 - повні імена, решта - гіпокористики й демінутиви), що становлять майже 9% загального обсягу жіночої підсистеми уподобань. Але необхідно зазначити, що серед цього досить вузького кола антропонімів зустрічаються й такі, які користуються високим авторитетом, особливо серед антропонімічних уподобань сучасної молоді (див. табл.).

Серед інших автохтонних найменувань на перше місце за уподобаннями вийшло привабливе й гарне давнє слов'янське ім'я Людмила, **яке** в сумарному розгляді з його різними варіантами (Люда, Мила, Людка)¹ було названо 1804 рази, що становить 3,7% загальної кількості ужитків жіночих імен. Цей антропонім "потрапив до "святців" як ім'я чеської княгині (922 р.), але визнаний у нас не був аж до ХХ ст." [4:80]. **Проте** тепер своїм корінням ім'я Людмила глибоко вросло в нашу мову. І нині, отримавши найвищу суспільну оцінку серед інших найменувань, домагається високих позицій у списках антропонімічних симпатій осіб різного віку, перебуваючи серед першої десятки найулюбленіших і жодного разу не залишаючи її меж. Пік популярності цього антропоніма припадає на III зріз - на уподобання реципієнтів 40-х рр. народження.

¹ Антропоніми подаються в порядку спадання симпатій.

Наступним іменем-фаворитом визнано антропонім Світлана (Света, Лана), що трапився 1674 рази - 3,4%. Це гарне й миле ім'я відоме з часів Київської Русі, проте донедавна в реальному іменнику траплялося рідко. У наших матеріалах авторитет імені Світлана досить високий. Потрапивши вперше до складу десятки найулюбленіших на II зрізі, воно не втратило привабливості і на наступних, обслуговуючи інтереси значної кількості сучасників.

Чималу кількість прихильників знайшли імена-композиції Мирослава (Мирося), Ярослава, Богдана (Ланка, Дана, Дануся), Бронислава (Броня), Владислава, В'ячеслава, Любомира. І це не випадково, адже значення цих найменувань "цілком прозоре, чітке, воно, так би мовити, лежить на поверхні" [8:12]. Їх популярність сягає сивої давнини, підтвердженням чого є "наявність цих особових імен-композицій у писемних пам'ятках XVI - XVIII ст." [2:40]. Г.П. Півторак констатує, що "серед найпоширеніших давньоруських жіночих князівських імен були імена на -слава" [5:71]. Дослідники реального ім'яжитку зазначають, що з відомих історичних причин "функціонування імен-композицій на Україні помітно йшло по низхідній лінії" [2:40]. Лише останнім часом, наприкінці XX ст., спалах їх популярності досить відчутний (що ілюструють результати нашого дослідження). Порівняно високою активністю відзначаються й давні одноосновні автохтоніми Таміла, Русина (Руся) й Рада (Радика).

До складу сучасних антропонімічних уподобань активно включилися слов'янські імена-неологізми. Трапляються серед них і колишні гіпокористики - Слава (Славка, Славина), Влада, що останнім часом пробилися до офіційного реєстру. Зафіксовано й декілька нових автохтонімів - Сніжана, Зоряна та його фонетичні дублети Зоріна, Заріна; Лада (фіксується з двома значеннями: 1) утворення від імені давньоруського язичеського божества; 2) у давнину словом "лада" ласкаво називали одне одного подружжя [7:123]); Злата.

У наших матеріалах трапилося чимало автохтонних найменувань із раритетним ужитком. Це такі, як Калина, що у багатьох асоціюється з назвою відомої кущової рослини - калини червоної, яка здавна полюбилася людям зовнішньою красою і цілющими властивостями; Ростислава, Борислава, Любава, Станіслава, Володимира, Малина, Милана, Зореслава, нові так звані революційні найменування Зоря, Іскра, Ярославна - ім'я по батькові однієї з найпривабливіших героїнь давньоруської літератури. Та все ж, незважаючи на їх поодинокі вживання, сама присутність таких етимологічно прозорих імен серед сучасних антропонімічних смаків - факт позитивний. Це дає змогу сподіватися на їх майбутній реальний ім'яжиток, що сприятиме розширенню активної номенклатури сучасного іменника українців.

Дані про динаміку найпривабливіших автохтонних жіночих найменувань, наведені у таблиці, свідчать про те, що авторитет переважно більшості з них із зменшенням віку інформантів помітно зростає. Насамперед це стосується таких антропонімів, як Світлана (2,4 - 4,0 %), Сніжана (0,07 - 0,5 %), Влада (0,01 - 0,1%), Лада (0,01 - 0,1%), Зоряна (0,05 - 0,1%), Богдана (0,07 - 0,1%), Мирослава (0,2 - 0,4%), Владислава (0 - 0,09%). Цілком можливо, що такі милозвучні слов'янські автохтонні імена, які донедавна були, по суті, антропонімічним пережитком, з часом збільшуватимуть привабливість і з'являться

Таблиця

Динаміка найуживаніших слов'янських автохтонних жіночих найменувань у % (з урахуванням ступеня привабливості)

№	Імена	Зрізи	I	II	III	IV	V	VI
1.	Людмила		3,7	3,5	4,1	3,8	3,9	3,8
2.	Світлана		2,4	3,0	3,6	4,0	3,7	3,7
3.	Мирослава		0,2	0,2	0,4	0,2	0,3	0,4
4.	Сніжана		0,07	0,1	0,2	0,3	0,2	0,5
5.	Ярослава		0,2	0,1	0,1	0,1	ОД	0,1
6.	Богдана		0,07	0,08	0,1	0,03	0,1	0,05
7.	Зоряна		0,05	0,04	0,07	0,07	0,08	0,1
8.	Лада		+	+	0,06	0,1	0,1	0,1
9.	Слава		0,07	+	0,03	0,08	0,08	0,09
10.	Влада		+	0,03	0,03	0,04	0,1	0,1
11.	Бронислава		+	+	0,08	0,06	0,04	0,04
12.	Таміла		0,05	0,04	0,04	0,02	0,03	0,06
13.	Владислава		-	0,03	+	+	0,08	0,09
14.	В'ячеслава		+	-	+	-	0,08	0,08
15.	Любомира		+	+	0,02	-	-	+
16.	Русина		-	0,04	-	0,02	-	+
17.	Злата		4-	-	+	-	-	0,02
18.	Рада		+	-	0,02	-	4-	+

+ ім'я трапилося лише один раз;

- ім'я не зафіксовано.

у реальному ім'янареченні. Встановлено, що у матеріалах сучасних антропонімічних уподобань набагато більше, ніж у реальному ім'явжитку, приділяється уваги таким антропонімам, як Влада, Лада. А ось таких давніх слов'янських найменувань, як Мирослава, Богдана, Зо-

ряна, Бронислава, Таміла, В'ячеслава, Любомира, Злата, які в наших матеріалах трапляються дуже часто, не одержала жодна новонароджена одеситка протягом останнього століття.

Таке помітне захоплення змістовними давніми слов'янськими найменуваннями підказує, що у майбутньому мотивами вибору дітям слов'янського автохтонного імені продовжуватимуть служити, як і в давні часи, різноманітні суто лінгвальні фактори (милозвучність, легкість у вимові) і екстралінгвальні, зокрема, батьківські побажання новонародженим дітям певних позитивних духовних і фізичних якостей, а також різні традиційні побутові узвичаєння, пов'язані ще з первісною вірою в магічну силу слова - особового імені.

1. Белей Л.О. Українська літературно-художня антропонімія кінця XVIII - поч. XX ст.: Автореф. дис.... д-ра філол. наук. - Ужгород, 1997.
2. Демчук М.О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVII ст.-К., 1988.
3. Зайчикова Л.П. Русский именник г.Одессы: Дис. ... канд. филол. наук. - Одесса, 1986.
4. Никонов В.А. Ищем имя. - М., 1988.
5. Півторак Г.П. Власні імена людей у Київській Русі // Культура слова. -1982.- Вип.23.
6. Справочник личных имен народов РСФСР / Под ред. А.В. Суперанской. - 4-е изд., стер. - М., 1989.
7. Суперанская А.В. Как вас зовут // Русская речь. -1991. -№ 3.
8. Татаренко Ю.П. Дано ім'я людині... - К., 1971.
9. Худаш М.Л. До питання класифікації прізвищевих назв XIV - XVIII ст. // З історії української лексикології. - К., 1980.